GENDER INEQUALITIES AND GENDER SOCIAL NORMS IN AZERBAIJAN

AZERBAYCAN'DA CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ VE CİNSİYET SOSYAL NORMLARI*

Funda Râna ADAÇAY

Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat, ORCİD: 0000-0003-3565-8307

Özet

Kadınların yaşadıkları toplumda sosyo-kültürel alanlarda veya çalışma hayatında yaşadıkları sorunların en başında toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar ve fırsat eşitsizlikleri gelmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı dünya çapında yaygın bir sorun halindedir. Birleşmiş Milletler (BM)'in geliştirdiği Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (Gender Social Norms Index /GSNI), kadınlara karşı önyargıları nicelleştirmektedir; insanların kadınların rollerine ilişkin tutumlarını siyasi, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel bütünlük şeklindeki dört temel boyutta incelemektedir: Dünya nüfusunun %85'ini kapsayan endeks, 10 erkek ve kadından 9'unun kadınlara karşı temel önyargılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dünya nüfusunun neredeyse yarısı, erkeklerin kadınlardan daha iyi siyasi liderler olduğuna inanıyor ve beş kişiden ikisi, erkeklerin kadınlardan daha iyi iş yöneticileri olduğuna inanıyor. Cinsiyet ayrımcılığı, İnsani Gelişme Endeksi (HDI) düşük ve yüksek olan ülkelerde belirgindir. Bu önyargılar bölgeler, gelir, kalkınma düzeyi ve kültürler genelinde geçerlidir ve bunları küresel bir sorun haline getirmektedir. Azerbaycan, 2025 yılı itibariyle ekonomik büyüklüklerine göre 196 ülke arasında (cari fiyatlara göre) 84. sıradadır; Ülkenin 2023 yılı İnsani Gelişme Endeksi değeri 0,789'dur ve bu değer ülkeyi Yüksek İnsani Gelişme kategorisine yerleştirerek 193 ülke ve bölge arasında 81. Sıraya yerleştirmiştir. Ancak Buna rağmen, Azerbaycan'da devletin 2025 resmi verilerine göre, toplumda ekonomik ve sosyal alanda kadınlar hala erkeklere kıyasla dezavantajlı bir konuma sahip görünmektedir. Örneğin; ülkenin Kadınları Güçlendirme endeks değeri 0,446; Cinsiyetlerarası eşitlik endeks değeri ise gelişmemiş ülkeler seviyesi olan 0,262'ye kadar düşmektedir. Bu açıdan kalkınma yolundaki Azerbaycan'da artan fırsatların cinslerarasında eşit dağıldığını söylemek henüz mümkün görünmemektedir; bunun başlıca nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizlikleridir. Azerbaycan'ın GSNI değeri %98,7 ile en yüksek önyargıya sahip ülkeler arasındadır. Çalışmada, Azerbaycan kadınlarının görece statüsü diğer ülke örnekleri ile karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiş ve istatistiksel verilerden; eğitim, istihdam, yönetici pozisyonu oranı, gelir ortalaması ve toplumsal katılım gibi temel kategoriler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, erkeklerin istihdam ve gelir düzeyinde belirgin bir avantaja sahip olduğunu, örneğin: erkeklerin özellikle gelir ve yönetici pozisyonlarında %30'dan fazla, parlamentoda %81,4 oranla üstün olduğunu buna karşın kadınların toplumsal katılım ve eğitimde artan bir ivme sergilediğini göstermektedir. Sonuç olarak, çalışma Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet rollerinin ekonomik yansımalarının hâlen sürdüğünü, ancak zamanla eğitimdeki gelişmelerin cinsiyetlerarası farkların azaltılmasında etkili olabileceği göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan kadınları, toplumsal cinsiyet, Cinsiyet Sosyal Normları, Kadın çalışmaları, Cinsiyetlerarası eşitsizlikleri

* Bu çalışma Anadolu Üniversitesi BAP tarafından desteklenmiştir. (Proje kodu: SBA-2025-2679)

Abstract

Gender-based prejudices and inequalities of opportunity are among the most common problems women face in society, whether in socio-cultural life or in the workplace. Gender discrimination is a widespread problem worldwide. The Gender Social Norms Index (GSNI), developed by the United Nations, quantifies prejudices against women and examines people's attitudes toward women's roles across four fundamental dimensions: political, educational, economic, and physical integrity. Covering 85% of the world's population, the index reveals that 9 in 10 men and women hold fundamental prejudices against women. Nearly half of the world's population believes men make better political leaders than women, and two in five believe men make better business managers than women. Gender discrimination is evident in countries with both low and high HDI scores. These biases apply across regions, income levels, development levels, and cultures, making them a global problem. As of 2025, Azerbaijan ranked 84th out of 196 countries (at current prices) in terms of economic size; its 2023 Human Development Index was 0.789, placing it in the High Human Development category and 81st out of 193 countries and regions. Despite this, according to official government data for 2025, women in Azerbaijan still appear to be at a disadvantage compared to men in economic and social spheres. For example, the country's Women's Empowerment Index is 0.446, while the Gender Equality Index falls to 0.262, the level of underdeveloped countries. In this respect, it is not yet possible to say that increasing opportunities in Azerbaijan, a country on the path to development, are distributed equally between genders; the primary reason for this is gender inequality. Azerbaijan's GSNI, at 98.7%, is among the countries with the highest prevalence of prejudice. The study analyzed the relative status of Azerbaijani women in comparison with other countries, examining key categories such as education, employment, the rate of leadership positions, average income, and social participation from statistical data. The findings show that men have a significant advantage in employment and income levels, for example, men are more than 30% superior in income and managerial positions and 81.4% in parliament, while women show an increasing momentum in social participation and education.In conclusion, the study demonstrates that the economic impact of gender roles in Azerbaijan continues, but that improvements in education can, over time, be effective in reducing gender gaps.

Keywords: Azerbaijani women, gender, Gender Social Norms, Women's Studies, Gender Inequalities

1. GİRİŞ

Cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, kadınların güçlendirilmesi ve eğitim ile iş gücü piyasalarındaki ayrımcılığın giderilmesi, ekonomik gelişmeyi destekler. Kadınların sosyo-ekonomik olarak güçlenmesi, ekonomik kalkınma için kritik öneme sahiptir. Kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik güçlenmesi, ülke ekonomisine fayda sağlar.

Sosyal normlar, bireylerin davranışlarını ve toplumsal etkileşimlerini şekillendiren kurallar ve beklentilerdir. Bu normlar, cinsiyet rollerinin nasıl algılandığını ve toplumda nasıl uygulandığını da belirler. Sosyal normlar, bireysel karar alma süreçlerinden kurumların politika üretimine kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu etkilerin anlaşılması, etki mekanizmalarının belirlenmesi ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi için kritik öneme sahiptir. Norm değişimi, toplumsal refahı artırabilecek sağlam ve kapsayıcı politikaların inşasında kilit rol oynayabilir. Cinsiyet eşitsizliği, sosyal normlar tarafından pekiştirilen ve sürdürülen bir olgudur. Özellikle toplumsal cinsiyet normları, kadınların ve erkeklerin toplum içindeki rollerini belirleyerek eşitsizliklere yol açmaktadır. Sosyal normların olumsuz cinsiyet kalıpyargılarından oluşması durumunda insan hakları ihlallerinin arttığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Raporu, küresel düzeyde kadınlara karşı önyargılarda on yıldır hiçbir iyileşme olmadığını, dünyadaki her 10 erkek ve kadından neredeyse 9'unun hala bu tip önyargılara sahip olduğunu ortaya koymuştur; Dünyadaki insanların yarısının hala "*erkeklerin kadınlardan daha iyi siyasi liderler olduğuna"* ve %40'tan fazlasının "*erkeklerin kadınlardan daha iyi iş yöneticileri olduğuna"* inandığını belirtmiştir. Raporda "*Bir erkeğin karısını dövmesinin haklı olduğuna*" inananların sayısı ise %25 bulunmuştur. (UNDP,2023a)

Önyargılı toplumsal cinsiyet normlarıyla mücadele etmeden, BM-Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden biri olan toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması mümkün değildir. Önyargılı toplumsal cinsiyet normları; örneğin, toplumda kadınların yetenek ve haklarının küçümsenmesi, toplumdaki davranışları düzenleyerek, kadınların ne yapması ve ne olması gerektiğinin sınırlarını çizerek kadınların seçimlerini ve fırsatlarını kısıtlamaktadır. Önyargılı toplumsal cinsiyet normları, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlenmesinin önünde büyük bir engeldir (UNDP, 2023). BM raporuna göre dünya kız çocukları ve kadınları yüzüstü bırakıyor. Yeni rakamlar 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi için yılda 360 milyar dolar ek yatırım yapılması gerektiğini gösteriyor (UNWOMEN, 2023).

2. KALKINMADA KADIN YAKLAŞIMLARI

Ester Boserup'un 1970'li yıllarda yayımladığı "Kadınların Rolü" adlı eseri, modernizm ve liberal ekonomik yaklaşımları yansıtma niteliğinde bir eser olmasının yanı sıra toplumda ve kalkınmada kadın statüsünü belirlemeye çabalayan önemli bir çalışma olmuştur. Fakat, geleneksel ekonomik kalkınma teorilerinde kadın kavramı ve sorunlarına 1990'lı yıllara kadar yer verilmemiştir. Ancak 1990'lı yıllarda güçlenen sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsenmesinin ardından "insan odaklı kalkınma" tartışılır hale gelmiştir (Adaçay, 2021, s. 106).

Kalkınma ile ilgili yaklaşımlarda ilk olarak kadın konusu tarihsel gelişmelerin zorunlu bir sonucu olarak mevcut sisteme (örneğin, işgücü olarak) kadınları da dahil etme çabası olarak değerlendirilebilecek ancak salt kadınlara yönelik çözüm önerileri getirme çabasında Kalkınmada *Kadın Yaklaşımı (WID)*[63] şeklinde doğmuştur. Bu yaklaşım, kadınların kalkınma süreçlerine daha etkin katılımını sağlamak için devletin ve kalkınma kurumlarının "yasa, kota ve pozitif ayrımcılık" gibi resmi kurumsal değişimleri gerçekleştirerek çözümler üretebileceğine inanmış ve liberal feminizmle eklemlenmiştir (Bradshaw, 2015; Arat, 2015; Rathgeber, 1990; Kabeer, 1994; Connelly vd., 2000' den alıntılayan Yılmaz ve Sarı Karademir, 2025:406). Bu yaklaşım, politik fırsat yapılarında ve mevzuat değişikliklerinde önemli ilerlemeler sunmuş olsa da daha kalıcı ve dönüştürücü toplumsal cinsiyet eşitliğinin ancak

[63] Kalkınmada Kadın Yaklaşımı (Women in Development (WID)), Kalkınma ve Kadın Yaklaşımı (Women and Development (WAD)), Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımı (Gender and Development (GAD)

formel ve enformel düzeyde daha kapsamlı ve bütüncül bir dönüşümle sağlanabileceği özellikle feminist kurumsalcı literatürde tartışılmıştır (Mackay vd., 2010; Waylen, 2007; Montoya, 2018'den alıntılayan Yılmaz ve Sarı Karademir, 2025: 401). Daha sonra, sadece erkekler ve kadın arasında olan eşitsizliğe yoğunlaşan ancak toplumda eşitsizliklere neden olan bazı unsurlara örneğin; ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki unsurlara dikkat edilmeyen *Kalkınma ve Kadın Yaklaşımı (WAD)* ortaya çıkmıştır. 1980'lerden itibaren Kadınların yaşadıkları eşitsizliklerin ve sorunlarının devamına yanıt vermeyen bu yaklaşımlar bir başka seçenek olarak *Toplumsal Cinsiyet ve. Kalkınma Yaklaşımı (GAD)* yaklaşımının benimsenmesine yol açmıştır. GAD yaklaşımının önerdiği yapısal ve kalıcı eşitlik toplumdaki kadın ve erkekler arasındaki sosyal veya toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanılarak mümkün olabilir. Bu kapsamda GAD, kaynaklar ve güç üzerindeki erişim ve kontrol konularını incelemekte ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınlara toplumda önemli roller verdiğini açıklamaktadır. GAD yaklaşımın ortaya koyduğu gibi artık kadınlar salt kalkınma politikalarının "pasif alıcıları değil" aynı zamanda, "değişimin öznesi ve aktif aktörleri" olmaları gerekmektedir. Bu sebeple bu yaklaşım devletin ve kalkınma kurumlarının sadece politika ve mevzuat düzeyinde değil aynı zamanda kültürel ve sembolik düzeyde de radikal biçimde yeniden yapılanmanın zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. (Yılmaz ve Sarı Karademir, 2025: 401). Günümüzde kadın ve kalkınma mevzusu; kadının güçlenmesi, üretim aşamasındaki görevi ve iş gücüne sağladığı katılımı ve modern kurumlara ulaşabilme yolları; kendi emeği ve yaşam üzerindeki denetim gücünü arttırabilmesi, erkeklerle aynı kalkınma sürecine katılabilmesi şeklinde anlaşılmakta ve onaylanmaktadır. Böylelikle kalkınmada cinsiyet farklılaşmaları ile ilgili olumsuzlukların ortadan kaldırılmasını amaçlayan tüm plan ve programlarda toplumsal cinsiyet duyarlılığının oluşturulması gereklidir (Adaçay, 2021, s. 108).

Cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın yok edilmesi, kadınların sosyal ve ekonomik olarak güçlendirilmesi, eğitimde ve iş gücü piyasasında ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması ile ekonomik gelişmede yol katetmek mümkündür. Toplumda güçlü olan kadınların ülke ekonomisine dolayısıyla kalkınmaya sağlayabileceği faydalar çok kapsamlıdır. Örneğin Daha eğitimli, güçlü ve sağlıklı kadınların daha eğitimli, güçlü ve sağlıklı nesiller yetiştireceği açıktır. Kadınların ekonomi alanında güçlendirilmesi ve iş dünyasında toplumsal cinsiyet farklarını kapatmak ise, özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına konulan Sürdürebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak için çok önemlidir. Üstelik bu girişimler, üretken istihdam ve herkes için iş, yoksulluğun sona erdirilmesi ve eşitsizliğin azaltılması hedeflerine de fayda sağlamaktadır. Daha fazla kadın istihdamının olmasının ekonomik büyümeyi hızlandıracağı açıktır. Kısacası, kadınların ekonomide güçlendirilmesi, üretkenliği ve ekonomik çeşitliliği arttırmaktadır. Örneğin, tüm araştırmalar, üst yönetim fonksiyonlarında daha fazla kadının olduğu şirketlerin, kurumsal performansının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

3. AZERBAYCAN'IN GELİŞME GÖSTERGELERİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Azerbaycan, son yıllarda ekonomik kalkınma alanında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Azerbaycan, Avrupa ile Asya, Rusya ile Orta Doğu arasında önemli ulaşım ve iletişim hatlarının geçtiği Güney Kafkasya bölgesinin en büyük ekonomisidir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, sosyalizm sonrası reformlarıyla yeni bir gelişme aşamasına girmiştir. Ancak, ülke hala üretkenliğe ve yeniliğe dayalı ekonomik yapıdan ziyade, doğal kaynaklara, katma değeri düşük ürünlerin üretimine ve ihracatına dayalı ve yeterince çeşitlendirilmemiş bir ekonomi olarak tanımlanmaktadır (Bağırzade, 2023:187). Bu açıdan gelişme yolundaki ülkenin en güncel makro ekonomik göstergeleri şu şekilde özetlenebilir: Dünya Bankası (WB) 2025 verilerine göre, Azerbaycan'ın Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH), 2024 yılında 74.32 milyar ABD doları değerindedir. Bu

değer, dünya ekonomisinin %0.07'sini temsil etmektedir. Azerbaycan'da GSYİH Büyüme Oranı, 2001'den 2025'e kadar ortalama %7.19'dur (Trading Economics (2025). Azerbaycan Merkez Bankası verilerine (2025) göre, ülke ekonomisi 2024 yılında %3,4 oranında büyümüştür. Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre, işsizlik oranı 2021 yılında %6,1 iken 2024 yılında %5,9 olmuş ve 2025 yılında %5,5 olarak tahmin edilmektedir. (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2025). 2021 yılı enflasyon oranı %6,7 iken, 2024 yılı enflasyon oranı %9,2 olmuştur (Azerbaycan Merkez Bankası, 2025). Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesi (2025) verilerine göre, 2024 yılında ihracat 28,3 milyar ABD doları, ithalat ise 14,8 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir.

Azerbaycan'ın sosyo- kültürel düzeydeki göstergeleri de yukarıdaki makroekonomik göstergelerde olduğu gibi pozitif yönde gelişme göstermiştir. Sovyet döneminin mirası niteliğinde genel eğitim seviyesinin yüksek olduğu Azerbaycan'da kadınların da eğitim düzeyi yüksektir: 2024 yılında kadınların üniversite mezuniyet oranı %54,2 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, ülkede kadın haklarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda atılan önemli adımlara rağmen kadınların ortalama aylık ücreti erkeklerin ücretlerinin %78,3'ü seviyesindedir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2025). Ayrıca, kadınların işgücüne katılım oranı hala erkeklerin gerisindedir (%52,1 kadın, %68,4 erkek) (Dünya Bankası, 2025).

Azerbaycan'da kadınların ortalama yaşam süresi erkeklerde 75, kadınlarda 79 yıldır (Dünya Sağlık Örgütü, 2025). Ülkede 2021 yılından bu yana ülke geneline yayılan genel sağlık sistemi sağlık altyapı olanakları ile ücretsiz sağlık hizmetleri arttırılmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, bağımsızlığından bugüne zor koşulları ve çeşitli (2008-2009 Küresel Mali Krizi, 2014-2016 küresel hammadde ve enerji piyasalarındaki sert dalgalanmalar ve 2020'de ortaya çıkan COVID-19 pandemisi, II. Karabağ Savaşı) krizleri geride bırakan Azerbaycan'da ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği için önemli adımlar atılması gerekmektedir. Büyümenin ek fırsatları tartışılırken (Bağırzade,2023), nüfusun yarısını oluşturan kadınların da mevcut gücünün ve potansiyellerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Salt ekonomik düzlemde değil ekonomik kalkınmanın kapsadığı sosyal, kültürel, politik ve teknolojik tüm alanlarda fakat daha önemlisi halka yayılan ve eşitlik temelinde atılacak adımlar kalkınmayı sürdürülebilir kılacaktır. Örneğin, ülkede kadınların eğitim, sağlık ve siyasal katılım alanlarında önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen kadınların ekonomik ve politik fırsatlara erişiminde ve sağlık konularında görünen ve cinsiyet ayrımcılığına ilişkin hala çözülemeyen sorunları mevcuttur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kapsamlı politika ve programların uygulanması gerekmektedir. Aşağıda bu sorunların tespitine ve kaynaklarına ilişkin analizler ve sonrasında öneriler yer almaktadır.

4. AZERBAYCAN'IN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSANİ GELİŞME GÖSTERGELERİ

Azerbaycan'ın İnsani gelişme göstergeleri BM insani gelişme raporları kapsamında hesaplanan farklı endekslere göre aşağıda açıklanmaktadır. Bunlardan en temel olan bilindiği gibi, BM İnsani gelişme endeksi (Human Development Index /HDI) dir: HDI Değeri: 0 ile 1 arasında olup, 1'e yaklaştıkça insani gelişme seviyesi yükselir. BM tarafından ülkeler endeks değerine göre "Çok Yüksek", "Yüksek", "Orta" ve "Düşük" olarak sınıflandırılır. Azerbaycan, son yıllarda yüksek insani gelişme kategorisindedir. Dünya genelinde 191 ülke arasında yapılan sıralamada son yıllarda Azerbaycan'ın sıralaması 87-91 bandındaki sıralamalarda yer almıştır. Aşağıda yer alan şekilde gösterildiği gibi BM 2022 yılı İnsani gelişme raporunda (UNDP, 2022)

2021 verilerine dayalı olarak; Azerbaycan 0,789 HDI değeri ile 198 ülke arasında 81. sıradadır; Gelişme olan bölge (Avrupa ve Orta Asya) grubunda ve yüksek insani gelişim düzeyindeki ülkeler sınıflandırması içinde yer almaktadır. Listede en gelişmiş ülke 0.961 endeks değeri ile İsviçre iken en alt sırada 0.433 endeks değeri ile Nijer yer almıştır.

Aşağıda yer alan Şekil 1. Azerbaycan'ın yıllar itibariyle İnsani gelişme endeksi değerleri açısından gelişimini göstermektedir. Görselden takip edilebileceği gibi 2005 yılı sonrası dönemde Dünya ortalamasının üstünde bir gelişim gösteren ülke, son yıllarda çok az azalan değerleri ile ABD veya çok az artan değerleri ile Finlandiya gibi istikrarlı gelişim gösteren ülkelere nazaran insani gelişim de oldukça altında geride kalmaktadır.

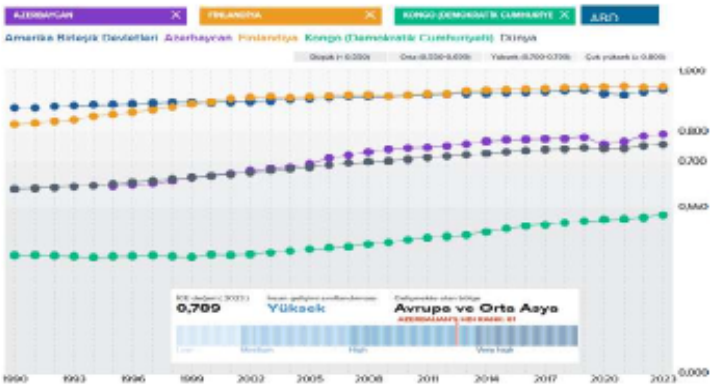

Şekil 1: Azerbaycan'ın insani gelişme endeksi değerlerinin karşılaştırmalı trendi (2002-2023)

Kaynak : UNDP, *İnsani Gelişme Raporu 2023.*

BM insani gelişme raporları kapsamında hesaplanan bir diğer gösterge Eşitsizliğe göre ayarlanmış İGE (EUİGE), İGE'yi her boyutun nüfus genelindeki dağılımındaki eşitsizliğe göre ayarlar. Eşitsizlikten kaynaklanan insani gelişmedeki "kayıp", İGE ile EUİGE arasındaki farkla ile belirlenir. Bir ülkedeki eşitsizlik arttıkça, insani gelişmedeki kayıp da artar. Azerbaycan; EUİGE değeri 0,735'dir, genel kayıp 0,789-0,735: = %6,8 (2023-2012); Yaşam beklentisindeki kayıp= %10,4; Eğitimde eşitsizlik= %4,3; Gelir eşitsizliği= %5,7 hesaplanmıştır. Aşağıda Şekil 2 gösterildiği gibi seçili ülke örnekleri ile kıyaslandığında, Azerbaycan gelişim açısından, Finlandiya'ya göre daha yüksek ancak Fransa'ya göre daha düşük kayıplara sahip olmasına rağmen eşitsizlikler dikkate alındığında bu ülkelerin gerisinde bir insani gelişim seviyesindedir.

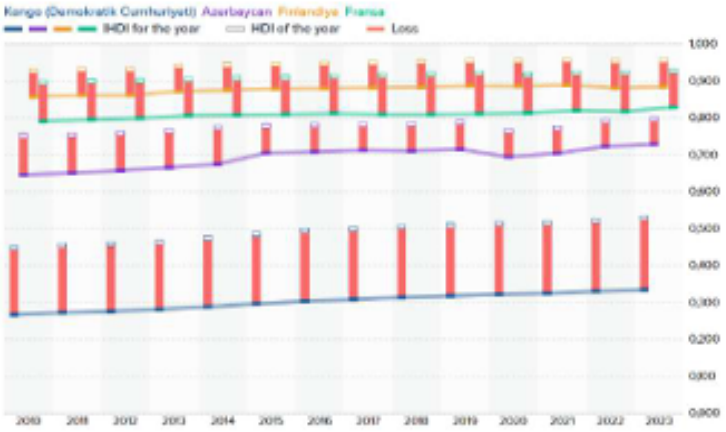

Şekil 2. Azerbaycan'ın Eşitsizliğe göre ayarlanmış İGE (EUİGE) değerlerinin karşılaştırmalı trendi (2002-2023)

Kaynak : UNDP, *İnsani Gelişme Raporu 2023.*

5. İNSANİ GELİŞME ENDEKSLERİYLE AZERBAYCAN'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİNİN ANALİZİ

Azerbaycan'ın toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki performansını geliştirilmiş farklı ölçümlerle ortaya koymak mümkündür. Bunlardan en bilineni Dünya ekonomik Forumu (WEF) Küresel Cinsiyet cinsiyet eşitsizliği haritasıdır. Bu kapsamda hesaplanan endeks, kadınların toplumdaki görece durumunu "ekonomik katılım ve fırsat, eğitim seviyesi, sağlık ve yaşam süresi ve siyasi katılım" boyutlarında olmak üzere dört temel boyutta cinsiyet eşitliğinin durumunu değerlendirmektedir. Azerbaycan, 2024 yılı raporunda 146 ülke arasında 0.685 endeks değeri ile 103. sırada yer almaktadır (WEF, 2024). BM insani gelişme raporlarında ise, son yıllarda geliştirilen farklı ölçümler ışığında cinsiyet eşitsizliği incelenmiştir. Bunlardan ilki, Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index / GII) ikincisi Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI)dir. Aşağıda bu endeskler yardımıyla Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet eşitliği daha detaylı analiz edilecektir.

5.1. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index / GII), cinsiyet eşitsizliklerini üç temel boyutta ölçmektedir. Bunlar: "üreme sağlığı, güçlendirme ve iş gücü piyasası"dır. Tablo-1'de görülebileceği gibi, Üreme sağlığı: anne ölüm oranı ve ergenlik çağındaki doğum oranlarıyla; Güçlendirme, her cinsiyetin sahip olduğu parlamento koltuklarının oranı ve en azından ortaöğretim mezunu nüfusla; İşgücü piyasasına katılım ise, kadın ve erkeklerin işgücü katılım oranlarıyla ölçülür. GII değeri, '0' ile '1' arasında ölçülür; '0' değeri tam eşitlik, '1' değeri maksimum eşitsizlik anlamına gelmektedir.

Azerbaycan'ın GII değeri 2023 yılında 0.339 ve 2024 yılında 0.323 olarak raporlanmıştır; son verilere göre dünya sıralamasında 73. sıradadır. 2023 verilerinde ABD GII değeri 0,169 olup, 2023 yılında 172 ülke arasında 45. sırada yer almaktadır.

Tablo 1. Azerbaycanın GII Değeri ve alt boyutları (2023)

Ülke	Azerbaycan	
2023 GII Değeri		0,339
2022'den itibaren GII değişikliği		+ 0,007
Anne ölüm oranı	29.4 ölüm / 100.000 canlı doğum	
Ergen Doğum oranı	15-19 yaş arası 1.000 kadında 58.1 doğum	
		Cinsiyet farkı:
Parlementodaki sandalye payı	Kadın: %18,6 Erkek: %81,4	% -68.0
En azından ortaöğrenim düzeyinde eğitim almış nüfus (25 yaş üzeri)	Kadın: %98,0 Erkek: %97,5	% - 3.6
İşgücüne katılım oranı (15 yaş ve üzeri)	Kadın: %61,4 Erkek: %67,8	% - 6.4

Kaynak: UNDP, GII (Gender Inequality Index) 2023 www. undp.org

Azerbaycan Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) değerleri genel olarak OECD ortalamasının (0.147) belirgin şekilde üzerindedir. Bu durum Azerbaycan'lı kadınlar için sadece ekonomik değil, aynı zamanda üreme sağlığı ve güçlenme alanlarında da sorunların varlığını ortaya koymaktadır. Azerbaycan'da anne ölümleri bölgesel ortalamasından daha yüksektir. 2023 yılı verilerine göre, toplamda 100 bin canlı doğum başına ölüm oranı 293'dür. Toplam doğurganlık oranı - kadın başına düşen ortalama doğum sayısı 1975'te 3,7 iken 2019'da 1,8'e düşmüştür; 2024 yılında resmi rapora göre; doğurganlık çağında olan 15-49 yaşta her 1000 kadına düşen kürtaj oranı 27,9'dur. 2023 verilerine göre; 15-19 yaş arası 1.000 kadında 58.1 doğum. Halen birçok ailede kadınların üreme sağlığı hakları korunmamakta ve gebeliği yapay olarak sonlandırmak zorunda bırakılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, 2022 yılı raporuna göre Azerbaycan'ın başlıca cinsiyet eşitliği göstergeleri, en iyi ve en kötü performans gösteren ülkelerle karşılaştırılmaktadır. Azerbaycan'ın cinsiyet eşitliği göstergeleri, genel olarak Türkiye'nin gerisinde kalmakla birlikte, küresel ölçekte de oldukça düşük seviyelerdedir. Kadınların siyasi güçlendirilmesi ve ekonomik katılımı ve fırsatları alanlarında ise daha zayıf bir konumdadır. Azerbaycan, bu alanlarda hem Türkiye'nin hem de en iyi performans gösteren ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesi, Azerbaycan'ın kalkınma hedefleri açısından da kritik önem taşımaktadır. Aşağıda Azerbaycan'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin durumuna ilişkin değerlendirmeler Tablo-2 ile özet şeklinde gösterilmektedir.

Tablo 2. Azerbaycan'ın Karşılaştırmalı Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Gösterge	Azerbaycan	En İyi 3 Ülke	En Kötü 3 Ülke	Türkiye
Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) (2021)	0.311	0.043 (İzlanda) 0.048 (İsveç) 0.056 (Danimarka)	0.577 (Çad) 0.573 (Yemen) 0.563 (Nijer)	0.305
Kadınların Siyasi Güçlendirilmesi (2021)	0.196	0.741 (Ruanda) 0.729 (Kosta Rika) 0.727 (Küba)	0.000 (Katar) 0.000 (Suudi Arabistan) 0.000 (Yemen)	0.186
Kadınların Ekonomik Katılımı ve Fırsatları (2021)	0.632	0.849 (İzlanda) 0.844 (İsveç) 0.843 (İsviçre)	0.383 (Yemen) 0.379 (Afganistan) 0.377 (Suriye)	0.589

Kaynak: UNDP (2022). İnsani Gelişme Raporu 2022; (WEF). (2022). *Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu 2022*.

Tablo 3. Resmi verilere göre hesaplanmış Azerbaycan'ın Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Gösterge/Yıllar	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kadın Güçlendirme Ölçütü (GEM)	0,450	0,597	0,548	0,487	0,409	0,427	0,428	0,430	0,431	0,423	0,456
Toplumsal Cinsiyet Gelişme endeksi (GDI)	0,827	0,840	0,897	0,916	0,927	0,934	0,974	0,967	0,961	0,965	0,964
Cinsiyet Eşitsizliği endeksi (GII)	0,346	0,42	0,301	0,285	0,269	0,264	0,254	0,247	0,243	0,289	0,262

Not: Bu veriler Devlet İstatistik Komitesinin verilerine göre tahmin edilerek hazırlanmıştır.

Kaynak: AzStat (2025), Azərbaycanda Qadınlar Və Kişilər, p.213.

Yukarıda yer alan BM ve Azerbaycan resmi istatistiklerine dayalı tabloların ortaya koyduğu rakamlardan da anlaşıldığı ve devam eden açıklamalarda detaylandırılacağı gibi, Azerbaycan'da cinsiyetlerarası eşitsizlik, özellikle politik ve ekonomik alanlarda devam etmektedir. Kadınların siyasi temsili ve karar alma mekanizmalarındaki ağırlığı oldukça düşüktür. Ekonomik alanda da kadınların işgücüne katılımı, yönetici pozisyonlardaki oranları ve ortalama ücretleri erkeklerin gerisindedir. Eğitim alanında ise daha dengeli bir durum söz konusudur. Fiziksel sağlık göstergelerinde de cinsiyet eşitsizliği gözlenmektedir. Azerbaycan, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek için politika ve programlar geliştirmeye devam etmelidir.

5.2. Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI), insanların kadınların rollerine ilişkin tutumlarını ve kalıp yargılarını ölçer. Endeks, toplumsal cinsiyet eşitliğini baltalayan önyargıların yaygınlığını ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. GSNI, eşitsizliğin kültürel temellerini ortaya koyarak kök nedenlerini, yani toplumun zihnindeki önyargıları ölçtüğü için, sadece ekonomik veya siyasi sonuçları değil, bu sonuçlara neden olan kültürel direnci anlamak adına da hayati öneme sahiptir. Temel GSNI, en az bir önyargıya sahip kişilerin yüzdesini ölçer. GSNI 0 ile 1 arasında değişir. Temel endeks değeri, en az bir önyargıya sahip kişilerin yüzdesini ölçer ve daha düşük değer daha az önyargıya işaret eder. Daha yüksek GSNI değerleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine karşı daha yüksek önyargıları gösterir.

GSNI, toplumsal inançların toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisini 'siyasi, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel bütünlük' olmak üzere dört boyutta değerlendirir. 2023/2024 raporundaki en son veri 2022 yılına aittir; Dünya Değerler Anketi 5. dalga (2005-2009), 6. dalga (2010-2014) ve 7. dalga (2017-2022) dahil olmak üzere 91 ülkeden elde edilen verilerden yararlanır ve en son güncelleme 12 Ocak 2023 tarihi itibarıyla geçerlidir.

UNDP 2020 Küresel Raporu'nda küresel ortalama olarak %90'ın üzerinde kadın ve erkeklerin en az bir sosyal normda önyargı taşıdığı belirtilmiştir. Aşağıdaki görsel, dört ana boyuta ayrılmış bir toplam GSNI ve boyutlarına göre önyargılı kişilerin yüzdelerinin dünya genel görünümünü, seçilmiş ülke örnekleri ve Azerbaycan özelinde göstermektedir. Her bir boyut için, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çeşitli göstergeler sunulmaktadır:

i. Siyasi boyutta "Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması demokrasi için esastır" ve "Erkekler kadınlardan daha iyi siyasi liderler" gibi göstergeler yer almaktadır.
ii. Eğitimsel boyutta "*Üniversite erkekler için kadınlardan daha önemlidir*" göstergesi bulunmaktadır.
iii. Ekonomik boyutta "*Erkekler kadınlardan daha çok işe sahip olma hakkına sahip olmalıdır*" ve "*Erkekler kadınlardan daha iyi iş yöneticileri olurlar*" göstergeleri sunulmaktadır.
iv. Fiziksel Bütünlük boyutunda "*Yakın partner şiddetini haklı görme*" ve "*Üreme hakları için kürtajı haksız görme / meşru görmeme*" göstergeleri yer almaktadır.

Bu göstergeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı boyutlarını ve bunlara ilişkin algıları yansıtmaktadır. Ancak, bu göstergelerin bazıları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekler nitelikte olduğu için tartışmaya açık olabilir.

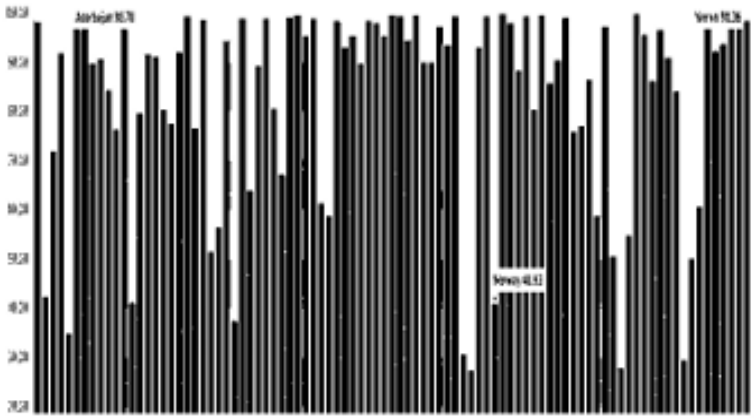

Şekil 3. Azerbaycan ve seçili ülkeler bazında: Toplam ve boyuta göre önyargılı kişilerin yüzdesi

Kaynak: 2023 Gender Social Norms Index (GSNI), June 2023

Dünya genel görünümüne bakıldığında toplumsal cinsiyete dair önyargılara (sosyal) normlara sahip (GSNI açısından) ülkeler sıralamasında; (Tablo 4)

En az önyargıya sahip (En iyi) 3 ülke sırasıyla: Siyasi boyutta İzlanda (0.958); Eğitimsel boyutta Norveç (0.999), Ekonomik boyutta İzlanda (0.866); Fiziksel Bütünlük boyutunda Norveç (0.938)'dir.

En çok önyargıya sahip (En kötü) 3 ülke ise sırasıyla: Siyasi boyutta Yemen (0.086), Eğitimsel boyutta Çad (0.524); Ekonomik boyutta yine Yemen (0.379) ve Fiziksel Bütünlük boyutunda Afganistan (0.602)'dır.

Azerbaycan'ın GSNI değerleri boyutlarına göre sırasıyla: Siyasi 0.522, Eğitimsel 0.716, Ekonomik 0.622, Fiziksel Bütünlük 0.769 şeklinde hesaplanmıştır. Türkiye'nin göstergeleri: Siyasi 0.608, Eğitimsel 0.848, Ekonomik 0.589, Fiziksel Bütünlük 0.778'dir.

Tablo 4. GSNI verileriyle seçilmiş ülke karşılaştırmaları (Azerbaycan ve Türkiye dahil)

Ülke	Siyasi	Eğitimsel	Ekonomik	Fiziksel Bütünlük
Azerbaycan	0.522	0.716	0.622	0.769
En İyi 3 Ülke	0.958 (İzlanda)	0.999 (Norveç)	0.866 (İzlanda)	0.938 (Norveç)
En Kötü 3 Ülke	0.086 (Yemen)	0.524 (Çad)	0.379 (Yemen)	0.602 (Afganistan)
Türkiye	0.608	0.848	0.589	0.778

Not: Dünya değerler anketine dayalı veriler en son 12 Ocak 2023 tarihinde güncellenmiştir.

Kaynak: İnsani gelişme raporları yardımıyla yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4'den takip edilebileceği gibi, Azerbaycan'ın toplam GSNI değeri yani en az bir önyargıya sahip olanların oranı %90,09 olarak ölçülmüştür. Bu toplumdaki 10 kişiden 9'unun (en az bir) önyargıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Erkekler için GSNI değeri (99,80), kadınların GSNI değerinden (97,59) daha yüksektir. Başka bir deyişle, Azerbaycan'da erkekler kadınlara göre, kadınlara karşı daha önyargılıdır.

GSNI boyutları açısından analiz edildiğinde Azerbaycan'da;

I. Politik önyargıya sahip olanların oranı yani "*erkekler kadınlardan daha iyi siyasi liderlerdir*" diyenlerin oranı %83,98;

II. Eğitimsel önyargıya sahip olanların yani "*üniversitenin, erkekler için kadınlardan daha önemli olduğunu*" düşünenlerin oranı %30,24;

III. Ekonomik önyargılı kişilerin yani "*erkeklerin kadınlardan daha fazla iş hakkına sahip olması gerektiğini*" veya "*erkeklerin kadınlardan daha iyi iş yöneticileri olduğunu*" düşünenlerin oranı %90,90;

IV. Fiziksel bütünlük konusunda önyargılı olanlar yani *aile içi şiddeti haklı, kürtajı ise haksız* görenlerin oranı %70,06 olarak ölçülmüştür.

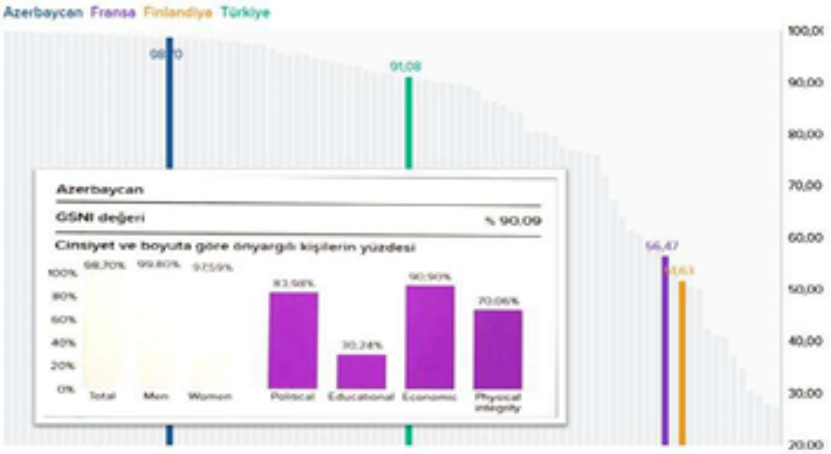

Şekil 4. Azerbaycan'ın Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI) değerleri

Kaynak: UNDP 12 Ocak 2023 verisi

Tablo 5. Azerbaycan'da Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI) Analizi / Sosyal Norm Bulguları

Boyut	BM Açıklaması ve Ölçtüğü Önyargı	Azerbaycan Bağlamında Kanıtlar
1. Siyasi Boyut	**Tutum:** Erkeklerin kadınlardan daha iyi siyasi liderler olduğuna inanma.	Azerbaycan'da bu önyargının yüksek olması, Parlamento'daki kadın koltuk oranının neden %20,8 (AzStat, 2025) gibi düşük seviyelerde kaldığını açıklar. Halkın zihnindeki bu norm, kadın siyasetçilere olan güveni azaltır. Başarıya ilişkin cinsiyetçi önyargıları gösterir.

2. Eğitimsel Boyut	**Tutum:** Üniversite eğitiminin erkekler için kadınlardan daha önemli olduğuna inanma.	Azerbaycan'da bu önyargı, nispeten daha düşüktür, zira Sovyet mirası yüksek eğitim eşitliğini sağlamıştır. Ancak, kadınların STEM yerine *Eğitim* gibi alanlara yönlendirilmesi (yatay ayrışma) bu önyargının dolaylı bir yansıması olabilir.
3. Ekonomik Boyut	**Tutum:** Erkeklerin kısıtlı iş imkanları varken kadınlardan daha çok işe hakkı olduğuna inanma.	Bu, cinsiyetler arası ücret ve istihdam eşitsizliğinin ana kültürel nedenidir. Bu önyargı, kadınların ücretlerinin erkeklerin %60-70'i seviyesinde kalmasını (ILO, 2023) ve üst düzey yönetim pozisyonlarına yükselmesini engelleyen 'cam tavan' engelinin kültürel görüntüsüdür.
4. Fiziksel Bütünlük Boyutu	**Tutum:** Kocasının/partnerinin karısını dövmesinin/şiddet uygulamasının haklı olduğu durumlar olduğuna inanma. Kürtajın haklı bir sebebi olmadığına inanmak	Bu boyut, kadına yönelik fiziksel şiddeti ve bu şiddetin toplumun bir kısmı tarafından kabul edilebilir bulunmasını ölçer ve kadınların temel insan hakkı olan fiziksel güvenceden yoksunluğunu gösterir. Bu önyargının varlığı, Azerbaycan'da kadına yönelik şiddetin (WB, 2021) neden hala ciddi bir sorun olduğunu ve düşük raporlama oranlarını kültürel açıdan destekler.

Kaynak: Çalışma bulgulara dayalı şekilde yazar tarafından oluşturulmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kültürel ve geleneksel normlarla derinden ilişkilidir. Toplumsal rol beklenen alanlarda "doğal yetenek" farkları iddiası: Kadınların belirli alanlarda (ör. teknik, mühendislik) "daha az uygun" olduğu yönündeki gerekçelendirmeler, toplumsal cinsiyetin doğuştan gelen yeteneklere ilişkin aşırı genellemelerle ilişkilendirilir. Azerbaycan toplumunda da bu genellemeler olduğu GSNI ölçütlerinden anlaşılmaktadır. Tablo 5 aracılığıyla özetlendiği gibi Azerbaycan kültüründe, kadını birincil olarak aile ve çocuk bakımı rollerine atayan güçlü geleneksel normlar (Soygatov,2016:89-93) günümüzde de sürdürmektedir. Kadınların işgücüne katılımı yüksek olsa bile, ücretsiz bakım emeğinin (ev işleri ve çocuk bakımı) büyük çoğunluğunu kadınlar üstlenmektedir (ILO, 2023). Bu "ikinci vardiya" sorumluluğu, kadınların kariyer gelişimini ve siyasi katılımını kısıtlayan temel sosyal engeldir. Aile içi rol ve cinsiyet görevleri kadınların esas olarak ev içi işlere ve çocuk bakımına yönelmesine ve kariyerlerinden uzaklaşmalarına yol açarken, kamusal alanda erkeklere göre daha az yer almalarına aile içinde daha az söz sahibi olmalarına neden olmaktadır.

Okuma-yazma oranının her iki cins içinde %99 üstü olduğu ülkede, yüksek öğrenim mezunu oranları ayrışmaktadır. Kadınlarda %31,1 iken erkeklerde %29,6'dir. (AzStat, 2025c) Bunun temel nedenlerinden biri kamusal yaşamdan beklentisi düşük olan dolayısıyla evlenmeye yönelen kadınların eğitim kariyerlerine devam etmemeleridir. Bu kapsamda aile-iş dengesini baskılayan sosyal normların varlığı *(örneğin, ev işlerini kadınlar yapar* vb.) yaygın şekilde görünmektedir.

Kadınların teknik ya da liderlik becerilerine ilişkin güvenin eksikliği; erkeklerin daha yetkin olduğu yönündeki inançlar sürdürüldüğü politik boyutlu normlarda görünmektedir.

İstihdam ve kariyer alanlarıyla ilgili cinsiyet ayrımları (Kadınların hizmet sektöründe veya düşük ücretli işlerde yoğunlaşması; üst düzey yönetim, teknik ve bilimsel alanlarda erkek hâkimiyeti sürmesi), kadınlar aleyhine işleyen kariyer ilerlemesini ve ücret farkını besleyen bir sosyal kalıp olarak tartışılabilir. Ayrıca, ahlaki/namus temelli beklentilerde kadınların davranışları, namus, iffet ve toplumsal cinsiyet idealleriyle sıkı sıkıya ölçülür; bu durum hareket özgürlüğünü ve mesleki tercihleri etkiler. Azerbaycan'da kız çocuklarının orta öğrenim sonrası eğitimden uzaklaşmaları ve erken yaşta evlenmeleri / evlendirilmeli bu beklentilerle ilgili olabilir. Çünkü, evlenme ve çocuk sahibi olma kararlarının toplumsal baskılarla şekillendiği bir çerçeve sıkça işlenir; bu da özellikle evlilik dışı ve/veya kariyer odaklı tercihlerde baskı oluşturabilmektedir.

6. ULUSAL GÖSTERGELERLE AZERBAYCAN'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİNİN ANALİZİ

Azerbaycan'ın uluslararası göstergeler çerçevesindeki analizinde insani gelişim açısından gelişme gösterdiği özellikle Sovyet mirası yüksek eğitim seviyeleri sayesinde güçlü bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri açısından üç temel alanda (ekonomik katılım, siyasi güçlenme ve kültürel ve sosyal normlar) ayrıca kadınların yoksunluğunu ve yoksulluğunu pekiştiren sağlık sorunlarının varlığı açıkça görünmektedir. Aşağıda cinsiyetler arası eşitsizliklerin temel kaynaklarının yaşandığı bu alanlara ilişkin daha detaylı bazı açıklamalara yer verilmiştir.

6.1. Ekonomik Eşitsizlikler

6.1.1. Cinsiyetler Arası Ücret Farkı

Dünya genelinde kadın ve erkeklere ilişkin temel eşitsizliklerden biri olarak yaşanan cinsiyetler arası ücret farkı sorunu Azerbaycan'da da belirgin şekilde mevcuttur. Örneğin, AB'de cinsiyetler arası ücret farkı 2023 itibarıyla %12'dir ve son on yılda yalnızca çok az değişmiştir. Başka bir deyişle, kadınlar erkeklerden ortalama olarak saat başına %12 daha az kazanmaktadır (EU, 2024). Bu ücret farkı; Aynı veya benzer işlerde çalışan erkek ve kadınların ortalama ücretleri arasındaki yüzde farkını göstermektedir. Azerbaycan'da sözkonusu farkın 2010'lu yılların başında %35 civarında olduğu tahmin edilmekteydi ve on yıl içinde yavaşça daralarak tahmini olarak %30 civarına gerilediği ifade edilmektedir. (AzStat, 2023) ülkede kadın haklarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda atılan önemli adımlara rağmen kadınların ortalama aylık ücreti erkeklerin ücretlerinin %78,3 seviyesindedir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2025). Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi'ne (2022) göre; 2021 kadınlarda 587 AZN erkeklerde 737 AZN şeklinde olan ücret farkının devam ettiği görülmektedir ve uluslararası raporlar, bu durumun özellikle kazanç dağılımının en üst dilimlerinde daha da belirginleştiğini ortaya koymaktadır. 2024 yılı sonu 2025 başında ise, kamuda 799,2 özelde 792,0 AZN olarak verilmiştir. Erkeklerin nominal ücretinin verilmesine karşın kadınların geliri verilmemiştir. (AzStat, 2025c:161)

Kadınların ortalama aylık nominal ücret ve maaşlarının erkeklerin ortalama aylık nominal ücret ve maaşlarına oranı (yüzde) farkı toplamda ortalama %68,9'dur. Bu rakam Tarım kesiminde %77,0, ticarette %87,6, BİT sektöründe %74,5, kamu idaresinde %85,6, eğitimde %89,1, sanat ve eğlence sektöründe %75,9 şeklinde genel olarak %70'ın üzerinde görülmektedir.

Profesyonel işlerde (bilim ve teknik faaliyetlerdeki (%52), finansal hizmetler ve sigortacılık (%56,2) ve diğer hizmetlerdeki oranlar (%63,4) sadece ortalamayı aşağı çekmektedir. (Azstat,2025c:159) Cinsiyetlerarası ücret farkının azalması, kadınların ekonomik eşitliğe doğru ilerlediğini gösterir. Ancak, yaklaşık %30'luk bir fark hala önemli bir eşitsizliği temsil etmektedir (ILO, 2023).

Ayrıca, Dünya Bankası 2025 verilerine göre kadınların işgücüne katılım oranı hala erkeklerin gerisindedir (%52,1 kadın, %68,4 erkek). 2021'de işgücüne katılım oranı erkeklerde %69,8 iken kadınlarda %63,2'dir. 2025 yılı başındaki son resmi verilere göre; İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde, eğitim ve sanatta, eğlence ve dinlencede olmak üzere üç faaliyette kadınların oranı erkeklerden sırasıyla %55,0, %47,2 ve %20,8 daha fazladır. (Astat, 2025:159) Ancak, ekonomik olarak aktif kadınların payı erkeklere göre %7,0 daha azdır. Kentsel alanlar dahil edildiğinde bu oran %7,8, kırsal alanlar dahil edildiğinde ise %5,8 daha düşüktür. Tarım, ormancılık ve balıkçılık, ticaret, ulaştırma araçlarının onarımı, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, sanat, eğlence ve dinlence ve diğer işlerde çalışan kadın sayısı, erkeklerden daha fazladır. (AzStat, 2025c:186-189) İşsizlik en fazla ortaokul mezunları ve 20-29 yaş aralığında olanlardadır. Aktif olmayan kadınların %43,0'ı ev hanımı, çocuk ve diğer aile bireylerinin bakımıyla uğraşan kişilerden oluşmaktadır, %25,7'si yaşlılık aylığı almakta, %18,5'i ise kayıtlı (öğrenci, lise ve son sınıf öğrencisi) durumdadır. Yarı zamanlı çalışanların %59,9'u kadınlardır. İşsizlik oranı erkeklerde %4,6, kadınlarda %6,1'dır. Kadın işsiz oranı Almanya veya Belçika değerinin (%2,8) üç katından fazladır. Toplamda erkek işsiz oranı %44,4, kadın işsiz oranı %55,6'dır. (Astat, 2025c: 257)

6.1.2. Cinsiyetler Arası Varlık Farkı

Azerbaycan'da kadınların özellikle kırsal alanlarda mülkiyet (arazi, ev) edinme ve miras haklarını tam olarak kullanma konusunda erkeklere göre daha az varlık sahibi olduğu gözlemlenmektedir (Dünya Bankası, 2023). Kırsal kesimde kadınlar genellikle kayıt dışı tarım veya hizmet işlerinde çalıştığı için (AzStat, 2023), sosyal sigorta ve iş güvencesinden yoksun kalmaktadır. Ayrıca, kayıt dışı istihdamın yüksekliği (ILO, 2023), kadınları sağlık sigortası ve emeklilik hakkı gibi temel sosyal güvencelerden yoksun bırakarak yaşlılık yoksulluğuna zemin hazırlamaktadır.

Hanenin reisi olan kadınların (boşanmış veya dul), erkek reisli hanelere göre daha yüksek yoksulluk riski taşıdığı tespit edilmiştir (ADB, 2020). Bu durum, ücret eşitsizliği nedeniyle tek gelir kaynağına sahip kadınların ekonomik şoklara karşı ne kadar zayıf olduğunu göstermektedir. 2005 yılına göre 2025 başında boşanmalar 3 katına çıkmıştır. Ayrıca resmi nikahsız evlilik yapanların oranının büyüklüğü (kadınlar için 23446 evliliğin 22014'ü) dikkate alındığında bu riskler daha da artmaktadır. (AzStat, 2025b:400-412)

Kadınların varlığının tam bir göstergesi olmasa da analiz için kullanılabilecek bir başka gösterge Kadın *Banka Hesabı Sahipliği Oranı (15+ Yaş);* "Finansal kurumlar veya mobil ödeme hizmetleri aracılığıyla hesabı olan 15 yaş ve üzeri kadınların yüzdesi"ni göstermektedir. Bu ölçüt, kadınların finansal sisteme erişimini ve ekonomik özerkliğini ölçen güçlü bir göstergedir. Bu alandaki hızlı ilerleme, Azerbaycan'da finansal kapsayıcılığın (financial inclusion) hızla arttığını gösterir. 2013'te %28 civarında olan oran, 2023'te %50'ye ulaşarak kadınların bireysel olarak gelirlerini yönetme ve ekonomik kararlar alma yeteneklerinin arttığını ortaya koymaktadır (WB, 2022). Ancak, kadınların banka hesabı sahipliği erkeklerden %20,8 puan (p.p.) daha düşüktür (Dünya Bankası, 2025). Bu fark, kadınların kredi ve risk yönetimi araçlarına erişimde engellerle karşılaştığını kanıtlar. Ayrıca sözkonusu finansal dışlanmalar, kadınların e-ticaret ve dijital girişimcilik gibi yüksek potansiyelli gelecek ekonomik fırsatlarından da yoksun kalmasına neden olmaktadır (ITU, 2023).

6.2. Kültürel, Sosyal Yoksunluklar ve "Cam Tavan" Etkisi

Yüksek öğrenimde kadın öğrenci oranı yaklaşık %53,7 olmasına rağmen (AzStat, 2023), bu kadınlar büyük ölçüde düşük ücretli sektörlerde (Eğitim, Sağlık) yoğunlaşmaktadır. Ortaokul sonrası cinsiyetlerarası eğitimde kız çocukları aleyhine yaşanan ayrışma, erken evlilikler ve kültürel cinsiyetçi yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Aileler için erken evlilik, kız çocuklarının "ekonomik yükünden kurtulma" aracı olarak işlev görebilmektedir (UNFPA, 2015).

Kadınların pempe yakalı şeklinde tabir edilen düşük ücretli sektörlerde ve işlerde yoğunlaştığını gösteren 1 Ocak 2025tarihli resmi verilerinde; Kadınların insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunma, eğitim ve sanat, eğlence ve dinlence olmak üzere üç alanda faaliyet gösterme oranı erkeklerden sırasıyla %55,0, %47,2 ve %20,8 oranında daha fazladır. (AzStat, 2025:158) Kadınlar büyük ölçüde düşük ücretli "kadın işi" olarak görülen sektörlerde (sağlık, eğitim, sosyal hizmetler) yoğunlaşırken; erkekler, yüksek katma değerli ve daha iyi ödeme yapan sektörlerde (inşaat, petrol/gaz, teknoloji) baskın durumdadır (WB, 2021). Bu ayrışma, genel eğitimdeki eşitliğe ve kadınların yüksek eğitim başarısına rağmen, kadınların STEM sektörlerindeki düşük katılımları (İnşaat %7,8, Enerji %10,7) cinsiyetlerarası gelirdeki eşitsizliği kalıcılaştırmaktadır. (WB, 2025). Bu fark, kadınların daha düşük ücretli sektörlerde (eğitim, sağlık) yoğunlaşmasından ve özel sektörde üst yönetim pozisyonlarına daha az ulaşmasından kaynaklanmaktadır.

Kadın girişimcilerin sayısı artmasına rağmen, büyük ölçekli iş kurma ve banka kredilerine erişim konularında erkeklere kıyasla zorluklar yaşayabildikleri raporlanmaktadır. Oysa, E. Bağırzade (2023), özellikle küçük ve orta boy işletmelerin gelişimini sağlayacak elverişli girişimcilik ortamının oluşturulmasının ülke kalkınması için büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır.

UNDP (2023) tarafından yayımlanan Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI) sonuçları, Azerbaycan nüfusunun önemli bir bölümünün kadınların siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında eşitliğini baltalayan temel önyargılara sahip olduğunu göstermektedir. Bu yüksek GSNI değeri, eşitsizliğin kültürel ve zihinsel altyapısını gözler önüne sermektedir.

6.3. Karar Alma Özerkliğinden Yoksunluk

Kadınların haneyi ilgilendiren büyük kararlarda (bütçe, kendi sağlığı) söz sahibi olma oranlarının erkeklere göre düşük olması, manevi zenginlik anlamına gelen özerklik ve irade yoksunluğunu işaret eder (BM Kalkınma Programı Raporları).

Ülkede kadınlar aleyhine yaşanan temel siyasi ve idari güçlenmedeki eşitsizliklere en belirgin gösterge kadınların karar alma mekanizmalarındaki temsiliyetidir. Bu alan Azerbaycan'ın küresel sıralamalarda en zayıf olduğu alanlardan biridir. Parlamentolararası Birlik (IPU) verilerine göre, kadınların Milli Meclis'teki koltuk oranı düşüktür: 2022 verilerinde %18, hükümet üyelerinin %15'i, yerel yönetimde %10'u kadındır. 2020 seçimleri sonrası bu oranın %20'i geçmesine rağmen BM %30 kotasının altında kalması, ülkenin demokratik ve kapsayıcı yönetim hedeflerine ulaşmasında ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Düşük temsil, kadınların yasal süreçler ve kaynak dağılımı üzerindeki etkisini sınırlamaktadır (IPU, 2024). Önceki açıklamalarımızda değindiğimiz gibi, merkezi hükümetin en üst kademelerinde (Bakanlar ve Bakan Yardımcıları), kadınların temsili erkeklere kıyasla oldukça azdır. (Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Seçim Komisyonu, 2025). Bu durum, siyasi güçlenme göstergelerinde açık bir eşitsizliğe işaret etmektedir. Yönetici pozisyonundaki kadınların oranı 2021 yılında %32'dir. Büyük şirketlerin yönetim kurullarında ve kamu işletmelerinde kadın temsili düşüktür.

Kadınların ücretsiz bakım emeği, yüksek ücretli kariyerlere geçişi engellemektedir (Hochschild, 1989). Buna paralel olarak, kadınlar işgücünde yüksek oranda temsil edilse de, gerek özel sektörde ve gerekse kamu sektörünün üst düzey yönetim pozisyonlarında (CEO, Bakan Yardımcısı vb.) erkeklere göre çok daha az yer alması, "cam tavan" etkisini göstermektedir.

6.4. Sağlık sorunları

Uluslararası karşılaştırmalarda hemen hemen her ülkede hastalıklardan (kanser veya enfeksiyonlar vs.) veya kaza, yaralanma vb. travmalardan ölenlerin sayısında kadınların sayısı daha düşük iken Azerbaycan'da bu oranın yüksek olması şaşırtıcıdır. Bu durum sağlık hizmetlerinden kadınların yeterli düzeyde faydalanamadığını ortaya koymaktadır (AzStat, 2025b:246) Bu alandaki en temel göstergelerle, Doğumda yaşam beklentisi kadınlarda (77,9 yıl) erkeklere göre (72,9 yıl) daha yüksektir. Anne ölüm oranlarında oldukça önemli gelişme kaydetmiş olan Azerbaycan'da (100 bin canlı doğum başına 13.6 ölüm) bu oran hala yüksek kabul edilmektedir. Bununla birlikte, kadınların ruh sağlığı konusunda endişe verici durumlar mevcuttur. 2024 yılında kadınlarda depresyon oranı %11,4 olarak tespit edilmiştir Resmi rakamlara göre; her 100.000 kişide alkol (0,3) ya da narkotik (6,1) sorunu çok düşük olan kadınlar, psikolojik bozukluklarda (42,1 ile) en yüksek orana sahiptir (Azerbaycan Sağlık Bakanlığı, 2025). 2024 yılında kadınlarda depresyon oranı %11,4 olarak tespit edilmiştir. (WHO, 2025)

Kadına yönelik şiddet (aile içi şiddet dahil), Azerbaycan'da hala önemli bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Akademik çalışmalar ve uluslararası raporlar, bu tür şiddetin düşük raporlanma oranlarına rağmen ciddi bir halk sağlığı ve insan hakları sorunu olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF/WHO Raporları). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (2021) raporuna göre, Azerbaycan'da kadınların %20'si eşleri veya partnerleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır (UNDP, 2021). Ayrıca, Azerbaycan'da erken yaşta evlilikler de hala görülmektedir. Resmi verilerine göre, 2021 yılında 18 yaşından küçük 1.063 kız çocuğu evlenmiştir (AzStat, 2022a). 2021 Euronews (101.11.2021) haberine göre; "önceki ülkede 71 kadın, eşi veya erkek akrabası tarafından öldürülmüştür; bu sayı yılın ilk 8 ayında 48 olarak kayıtlara geçmiştir." Aynı haberdeki, -Fransız Haber Ajansı'nın (AFP) bu ülke yetkililerinden derlediği- verilere göre, her yıl en az 2 bin aile içi şiddet şikâyeti polis kayıtlarına geçmektedir. Ancak, çoğu zaman mağdurların korku ve tehditler nedeniyle durumu şikâyet etmemesi sonucunda asıl rakamın çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

7. TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Toplumda kadınlar için sağlık, eğitim, kariyer ve karar mekanizmalarına erkeklerle eşit katılım olanakları yaratılmadığı sürece, toplumsal cinsiyet eşitliğinden ve sürdürülebilir kalkınmadan sözetmek mümkün değildir. Azerbaycan'ın toplumsal cinsiyet eşitliği performansı, global endekslerde hem başarıları hem de önemli zorlukları yansıtmaktadır: Örneğin; Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII): Ülkenin GII değeri 0.311 olarak belirlenmiştir (UNDP, 2023). Değerin sıfıra yakınlığı, eşitsizliğin azaldığını gösterse de, bu değer Azerbaycan'da hala önemli eşitsizliklerin varlığını teyit etmektedir. Analiz, Azerbaycan'ın resmi verilerine (AzStat, 2024), karşıt olarak; resmi söylemler mutlak yoksulluktaki düşüşü ve hukuki eşitliği ve kadınların yüksek eğitim seviyelerini vurgulasa da, bu başarıların GSNI tarafından desteklenen köklü kültürel önyargılar ve yapısal engeller nedeniyle gölgelendiğini anlaşılmaktadır. Ülkede kadınların erkeklere göre sistematik olarak daha yoksul ve yoksun olduğunu, siyasi ve idari güçten mahrum olduğu söylenebilir.

Azerbaycan, kadın işgücüne katılım oranında yüksek bir istikrar gösterse de, bu katılımın niteliği ve ücretlendirilmesi konusunda eşitsizlik içermektedir. Kadınlar, aynı işi yapmalarına

karşın erkeklerden önemli ölçüde yaklaşık %30-40 daha az kazanmaya devam etmektedir. En güncel tahminler, kadınların ortalama aylık ücretinin erkeklerin ortalama ücretinin yaklaşık %60 ila %70'ine tekabül ettiğini, yani ortalama %30 ila %40 arasında bir ücret farkının olduğunu göstermektedir (ILO, 2023). Bu durum, kadınların yüksek statülü ve yüksek gelirli mesleklerde yetersiz temsil edilmesinden kaynaklanan "cam tavan" etkisinin güçlü bir göstergesidir (SSSJournal, 2023). Yüksek eğitim seviyesine rağmen, kadınların ekonomik getirisi düşüktür. İşgücüne katılım farkı: 16.3 p.p.'lik fark, eğitimdeki başarının istihdama yansımadığını gösterir. Eşit değere eşit ücret yasası zorunluluğu, bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için gerekli olan ilk ekonomik hukuk reformu önerisidir. İşverenlerin cinsiyet ayrımcılığı yapıp yapmadığına dair çalışmalar ve uluslararası sözleşmeler de bu süreçte yol haritası oluşturmakta kullanımı mümkün önemli araçlardır.

Parlamentodaki kadın koltuk sayısı son 20 yılda istikrarlı bir şekilde artmıştır. 2005'te daha düşük bir orandan başlayarak, sonraki seçimlerde bu oran yükselmiştir. Ancak, bu oran genellikle hala %20-25 civarında seyrederek kritik %30 eşiğinin altında kalmaktadır. Gerek parlamentoda gerekse merkezi hükümetin en üst kademelerinde (Bakanlar ve Bakan Yardımcıları), kadınların temsili erkeklere kıyasla oldukça az sayıda oluşu, siyasi güçlenme göstergelerinde açık bir cinsiyetler arası eşitsizliğine işaret etmektedir.

Sosyal ve kültürel normlardan kaynaklanan eşitsizlikler gerek politik gerekse ekonomik düzlemde belirgin haldedir. Örneğin, kadınların erkeklere göre daha düşük ücret almaları, ekonomideki idari kadrolarda daha az oranla temsil edilmeleri veya belirli mesleklerde yoğun çalışmaları bu önyargıların birer temsilidir. Toplumda cinsiyetçi kalıpyargıların ortadan kaldırılması amaçlı kültürel ve sosyal çalışmalar desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Örneğin: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve okullarda toplumsal cinsiyet eşitliği müfredatının uygulamaya konulması fayda sağlayabilir. Ayrıca, kadınların bakım yükünü azaltacak faaliyetler; örneğin, "zorunlu babalık izni" ve yaygın devlet destekli kreşlerin çoğaltılması da önerilebilir.

Kadınların güçlendirilmesinde onlara istihdam olanaklarının yaratılması gibi gelir getirici faaliyetlerin arttırılması yanında kadınlara yönelik finansal ve dijital okuryazarlık eğitimleri ve destekleri önemlidir. Toplumda kadının güçlendirilmesinde ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında Azerbaycan hükümetinin atması gereken önemli diğer adımlar arasında; kadın sağlığı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve erken yaşta evliliklerin önlenmesi konularında daha güçlü politikalar geliştirmek ve uygulamaya koymak olmalıdır.

Ekonomik durum sadece işgücüne katılım oranından ibaret değildir; gelir, ücretler ve gelir dağılımındaki pay gibi unsurlar da kadınların refahını anlamak için kritik öneme sahiptir. Ancak, Azerbaycan özelinde "kadınların gelirden aldığı pay", "ücret seviyeleri" ve "gelir dağılımındaki payları" gibi spesifik verilerin tam 10 yıllık, yıllık ve kolayca erişilebilir serisini uluslararası kaynaklarda bulmak zordur. Bu tür detaylı veriler, genellikle ulusal istatistik kurumlarının (AzStat) ya da özel araştırmaların derinlemesine raporlarında yer almaktadır. Bu alanda çalışma yapmak isteyenler için bu sınırlılıkları aşmak, sosyal normları aşmak kadar güçtür. Kadınlara ve dolayısıyla toplumsal cinsiyete dair gerek verilerin gerekse bilimsel çalışmaların arttırılması cinsiyetlerarası eşitliğe önemli katkılar sağlayacaktır.

8. KAYNAKLAR

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Gümrük Komitesi. (2025). Azerbaycan Dış Ticaret İstatistikleri 2024. https://customs.gov.az/en/faaliyyet/statistika/, (E.T. 05.06.2025).

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2025). Azerbaycan Ekonomisi 2024 Raporu. https://www.cbar.az/page-41/annual-reports, (E.T. 05.10.2025).

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Seçim Komisyonu. (2025). Azerbaycan Parlamentosu'nda Kadın Temsiliyeti 2024. https://www.msk.gov.az/en/elections/, (E.T. 09.06.2025).

Azerbaycan Sağlık Bakanlığı. (2025). Azerbaycan'da Kadın Sağlığı Göstergeleri 2024-2025. https://sağlık.gov.az/raporlar, (E.T. 05.08.2025).

Azerbaycan Yerel Yönetimler Birliği. (2025). Azerbaycan'da Kadın Belediye Başkanları 2024. https://www.bld.gov.az/en/reports/,(E.T. 05.08.2025).

AzStat (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi) (2022). Azerbaycan'da Sosyal-Ekonomik Durum 2021. https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/ (E.T. 05.09.2025).

AzStat (2025a). Azerbaycan'da Kadınların Sosyo-Ekonomik Durumu 2024-2025. https://www.stat.gov.az/source/gender/, (E.T. 05.08.2025).

AzStat, (2025b). Azerbaycan'ın Demografik Göstergeleri, https://www.stat.gov.az/menu/6/ statistical_yearbooks/Source/demoqraphy_2025.pdf, (E.T. 08.07.2025)

AzStat, (2025c). Azərbaycanda Qadınlar Və Kişilər, https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_year

books/source/WM_2025.pdf, (E.T. 08.07.2025).

Bağırzade, E. (2023). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 2023) Mart- Nisan C.: 133 S.: 263: 187-206.

EU (European Commission) (2024). The gender pay gap situation in the EU, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en, (E.T. 12.11.2025).

Euronews (10.11.2021). "Azerbaycanlı aktivistler, artan kadın cinayetlerinin önlenmesi için seferber oldu", https://tr.euronews.com/2021/11/10/azerbaycanl-aktivistler-artan-kad-n-cinayetlerinin-onlenmesi-icin-seferber-oldu, , (E.T. 03.06.2025).

ILO (International Labour Organization) (2023). Global wage report 2022–2023: The impact of inflation and COVID-19 on wages and purchasing power. https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm, (E.T.06.05 2025).

IMF (Uluslararası Para Fonu) (2022). Dünya Ekonomik Görünümü Raporu Ekim 2022. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022, (E.T. 12.08.2025).

IPU (Inter-Parliamentary Union) (2024). Women in national parliaments: Azerbaijan. IPU Parline Database. https://data.ipu.org/parliament/AZ/AZ-LC01/, (E.T. 05.04.2025)

SSSJournal. (2023), Cam Tavan Etkisine Güncel Yaklaşımlar. SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL. https://sssjournal.com/files/sssjournal/c7324ad2-4014-4096-8674-0e8a129acc5b.pdf, (E.T. 05.09.2025)

Soygatov, İ. (2016). Gelenek Din İlişkisi Bağlamında Atasözlerinde Toplumsal Cinsiyet (Türk, Azerbaycan ve Türkmen Atasözleri Örneği). Bursa Uludağ Üniversitesi, Basılmamış YL Tezi, https://acikerisim.uludag.edu.tr/ (E.T. 06.10.2025)

UNDP. (2021). Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi 2021. system/files/documents/global-report-https:// hdr. undp.org/document/hdr2022-pdf.pdf, (E.T. 14.04. 14.04.2025)

UNDP. (2022). İnsani Gelişme Raporu 2022. https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2022-pdf.pdf, (E.T. 05.05.2025)

UNDP (2023), *Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI): Cinsiyet önyargılarını yıkmak: Toplumsal normları cinsiyet eşitliğine doğru kaydırmak*, New York. 12.06.2023, https://hdr-undporg.translate.goog/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto==wa&_x_tr_hist=true#/indicies/GSNI, (E.T. 05.06.2025)

UNFPA (2015). *For People, Planet & Prosperity*, https://www.unfpa.org/annual-report-2015, (E.T. 05.09.2025)

UNWOMEN (2023). Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2023, https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2023, (E.T. 05.08.2025)

WEF (Dünya Ekonomik Forumu) (2022). Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu 2022. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf, (E.T. 22.05.2025)

WEF, (2024). Global Gender Gap Report 2024, https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2024/, (E.T. 22.05.2025)

WHO (Dünya Sağlık Örgütü) (2025). Azerbaycan Sağlık İstatistikleri 2024. https://www.who.int/countries/aze, (E.T. 03.06.2025)

WB (Dünya Bankası) (2021). Azerbaijan Gender-Based Violence (GBV) Assessment: A Policy Note. The World Bank.

WB. (2022). Global Findex Database 2021. https://globalfindex.worldbank.org/, (E.T. 09.07.2025)

WB. (2025). Azerbaycan Ülke Profili: Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, https://data.worldbank 2024.org/country/azerbaijan, (E.T. 05.04.2025)

World Bank Group. (2025). Maternal mortality ratio & Female labor force participation rate - Azerbaijan. [Çevrimiçi Veri Setleri]. Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/(E.T. 15.10.2025)

Yılmaz, Z. ve Sarı Karademir, B. (2025). "SDG 5'i Feminist Kurumsalcılık Yoluyla Yeniden Düşünmek: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rejimi ve Kalkınma", Fiscaoeconomia 2025, 9 (Toplumsal Cinsiyet Özel Sayısı), https://dergipark.org.tr /en/download/article-file/4884516, https://dergipark.org.tr (15.10.2025)

ASES
ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

ASES INTERNATIONAL KIRKLARELI SCIENTIFIC STUDIES CONGRESS

November 21-23 2025

CONFERENCE BOOK

EDITOR: Assist. Prof. CAN DEMİREL

ISBN: 978-625-92930-3-5

INTERNATIONAL
KIRKLARELI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

NOVEMBER 21-23, 2025
KIRKLARELI, TURKIYE

EDITOR
Assist. Prof. Can DEMIREL

COPYRIGHT © 2025

BY ASES CONGRESS ORGANIZATION

PUBLISHING COMPANY LIMITED

ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE REPRODUCED, DISTRIBUTED OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY ANY MEANS, INCLUDING PHOTOCOPYING, RECORDING OR OTHER ELECTRONIC OR MECHANICAL METHODS, WITHOUT THE PRIOR WRITTEN PERMISSION OF THE PUB LISHER, EXCEPT IN THE CASE OF BRIEF QUOTATI ONS EMBODIED IN CRITICAL REVIEWS AND CERTAIN OTHER NONCOMMERCIAL USES PERM ITTED BY COPYRIGHT LAW. ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING® IT IS RESPONSIBILITY OF THE AUTHOR TO ABIDE BY THE PUBLISHING ETHICS RULES.

ASES PUBLICATIONS – 2025©

LICANCE KEY: 2022/ 63715

16.12.2025

ISBN: 978-625-92930-3-5

CONGRESS ID

CONFERENCE TITLE

INTERNATIONAL
KIRKLARELI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

DATE AND PLACE

NOVEMBER 21-23, 2025
KIRKLARELI, TURKIYE

ORGANIZATION
ASES (ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES),

LANGUAGES
Turkish, English, Arabic, Russian

ASES
KONGRE ORGANİZASYON YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Sayı : T-100-145 16.12.2025
Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi

İLGİLİ MAKAMA

Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık LTD. ŞTİ. tarafından 21-23 KASIM 2025 tarihleri arasında KIRKARELI 'da düzenlenen ASES Uluslararası KIRKLARELI Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan bildiriler çift kör hakem tarafından değerlendirilmiş olup gerek bilim kurulu gerekse de düzenleme kurulu olarak uluslararası niteliktedir. Çalışmaların %48,55'i Türkiyeden ve %51,45'si yurtdışından katılan akademisyen ve araştırmacılar tarafından sunulmuştur.Kongremiz akademik teşviğe uygundur. Kongre katılımcı ülke bilgileri ve katılımcı sayıları aşağıdaki gibidir.

Toplam bildiri sayısı:241
Türkiyeden sunulan bildiri sayısı: 117
Türkiye dışından sunulan bildiri sayısı: 124
Katılımcı ülke sayısı: 14 ülke
Kongreye katılan ülkeler ve bildiri sayıları: Azerbaycan (80 katılımcı), Amerika Birleşik Devletleri (1 katılımcı), Afrika ülkeleri (2 katılımcı), Cezayir (3 katılımcı), Çin (1 katılımcı), Hindistan (7 katılımcı), Irak (1 katılımcı), İtalya (4 katılımcı), Kazakistan (6 katılımcı), Fas (2 katılımcı), Nijerya (9 katılımcı), Pakistan (4 katılımcı), Romanya (3 katılımcı), Sri Lanka (1 katılımcı)

Gereğini arz ederim.

Assıst. Prof. Can DEMİREL
Chairman of the Organizing Board

Adres: Hamidiye Mahallesi İnönü Caddesi 43/19
Battalgazi /MALATYA

Telefon No: 0 850 474 30 06
E-Posta: iletişim@kongreases.com

KONGRE ONURSAL BASKANI

Prof. Dr. Rengin AK

Rektör

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ

DÜZENLEME KURULU BASKANI

Assist. Prof. Can DEMIREL

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. ATABEY KILIÇ

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Cengİz ŞAHIN

ANKARA HACI BAYRAM VELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Prof. Dr. ELMAN QULIYEV

AZERBAYCAN DEVLET PEDAGOJI ÜNİVERSİTESİ

(AZERBAYCAN)

Prof. Dr. Fadıl HOCA

ULUSLARARASI VIZYON ÜNİVERSİTESİ (KUZEY MAKEDONYA)

Prof. Dr. HASSAN ZARIOUH

MOHAMMED FIRST UNIVERSIYT (FAS)

Prof. Dr. MUSTAFA TALAS

NIĞDE ÖMER HALİSDEMIR ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Prof. Dr. NAZMI AVCI

MANISA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Prof. Dr. RAUL DUARTE SALGUEIRAL GOMES CAMPILHO

ISEP UNIVERSITY (PORTEKIZ)

Assoc. Prof. Burçak Çağla GARIPAĞAOĞLU

BAHÇEŞEHIR ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Assoc. Prof. LOKMAN ZOR

NIĞDE ÖMER HALİSDEMIR ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Assoc. Prof. SadrettIn YÜKSEL

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Dr. Sümeyye GOKÇENOGLU

Erzurum Teknlk Üniversitesi (TÜRKİYE)

Öğr. Gör. Sultan Mehtap IZMIRLI AYAN

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Öğr. Gör. Ali ÇAKIR

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Öğr. Gör. Aykut AYBAŞ

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Öğr. Gör. Gülay ÇAKIR

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Öğr. Gör. Elçln GÜNGÖR

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

Tuğrul YAVUZ (Yüksekokul Sekreterl)

KIRKLARELI ÜNİVERSİTESİ (TÜRKİYE)

KOORDINATOR

Ellf NIsa AVCI

BILIM KURULU

Prof. Dr. Ahmet TÜRKMEN
Kırklarell Üniversitesi (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ali SELÇUK
Erclyes Üniversitesi (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ali TILBE
Istanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Ali YAKICI
Gazl Üniversitesi (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Aslı KURNAZ
Kastamonu Üniversitesi (TÜRKİYE)

Prof. Dr. Bekir ÇINAR
NIğde Ömer HAlisdemIr Üniversitesi (TÜRKİYE)

INTERNATIONAL KIRKLARELI SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

SEPTEMBER 21-23, 2025 KIRKLARELI, TURKIYE

CONFERENCE STATISTICS

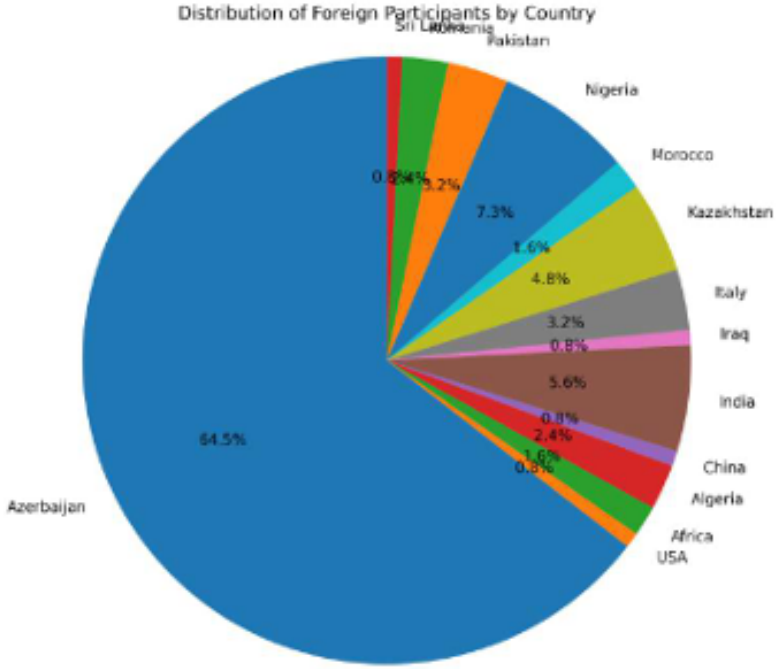

CONFERENCE STATISTICS

Distribution of the papers presented orally at the conference by countries

Country	Number of Papers	Percentage (%)
TURKIYE	117	48.55%
AZERBAIJAN	80	33.20%
PAKISTAN	4	1.66%
INDIA	7	2.90%
KAZAKHSTAN	6	2.49%
ITALY	4	1.66%
ALGERIA	3	1.24%
ROMANIA	3	1.24%
NIGERIA	9	3.73%
AFRICA	2	0.83%
MOROCCO	2	0.83%
UNITED STATES	1	0.41%
CHINA	1	0.41%
IRAQ	1	0.41%
SRI LANKA	1	0.41%
TOTAL	241	100%